

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ – ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА

Одлуком Наставно-научног већа Универзитета у Београду – Правног факултета, 04 бр: 157/2 донетом на седници од 26.02.2024. године, одређени смо за чланове Комисије за преглед и оцену докторске дисертације кандидаткиње Ирене Чучиловић под називом: „Тероризам као међународно кривично дело“. У том својству, Наставно-научном већу подносимо следећи

РЕФЕРАТ

О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидаткињи и дисертацији

1.1.Подаци о кандидаткињи

Кандидаткиња Ирена Чучиловић рођена је 19.08.1986. године у Крушевцу, где је завршила основну и средњу школу.

Универзитет у Београду – Правни факултет уписала је школске 2005/06. године, на којем је дипломирала дана 11.02.2011. године, са просечном оценом 8,26. Школске 2011/12. године на истом факултету уписала је мастер академске студије на кривичноправном модулу, које је завршила дана 11.03.2013. године одбраном мастер рада под називом „Начело слободне оцене доказа у кривичном поступку“, са укупном просечном оценом 9,75.

Докторске академске студије је уписала школске 2013/14. године на Универзитету у Београду – Правном факултету, Кривичноправна ужа научна област, I модул: Кривичноправне науке. У досадашњем току докторских студија, на првој и другој години, положила је: Методе научно-истраживачког рада, са просечном оценом 8, први докторски испит (Кривично право – општи део, Кривично право – посебни део и Кривично процесно право) са просечном оценом 9,66 и други докторски испит (Међународно кривично право и Криминалистика) са просечном оценом 10. Успешно је одбранила семинарски рад под називом „Притвор одређен због узнемирења јавности“, објавила научни чланак и израдила и одбранила пројекат докторске дисертације.

Након завршених основних студија, дана 07.12.2011. године засновала је радни однос у Безбедносно-информативној агенцији. Положила је правосудни испит у Београду априлу 2016. године, а адвокатски испит је положила у Адвокатској комори Београда у септембру 2016. године. Након положеног правосудног и адвокатског испита, дана 31.10.2016. године, на основу споразума о престанку радног односа престао јој је радни однос у Безбедносно-информативној агенцији.

Дана 16.11.2016. године уписана је у Именик адвоката Адвокатске коморе Београда. Присутствовала је специјалистичкој обуци „Малолетници као учиниоци кривичних дела и малолетна лица као оштећена кривичним делом“ у организацији Адвокатске коморе Србије, те поседује сертификат за заступање малолетних лица. Као адвокат, претежно се бави кривичним и породичним правом.

Говори енглески и шпански језик.

Објавила је следеће научне и стручне радове:

- „Удружени злочиначки подухват у пракси Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију“, *Crimen бр. 1/2021*, стр. 81-99
- „Кажњивост припремних радњи код терористичких кривичних дела“, у: Милан Шкулић, Ивана Миљуш, Алекса Шкундрић (ур.), *Раскрића међународног кривичног и кривичног права – реформа правосудних закона Републике Србије*, Удружење за међународно кривично право и Универзитет у Београду – Правни факултет, Палић, 2023, стр. 567-581.

1.2. Подаци о докторској дисертацији

Докторска дисертација кандидаткиње Ирене Чучиловић носи наслов „Тероризам као међународно кривично дело“, има 332 странице А4 формата (фонт *Times New Roman* 12, проред 1, маргине 20 mm) и у потпуности је у складу са захтевима Универзитета у Београду у погледу форме и садржаја докторске дисертације.

У дисертацији се налази насловна страна на српском и енглеском језику, страна са подацима о ментору и члановима комисије, страна са подацима о докторској дисертацији на српском и енглеском језику (сажетак на српском и енглеском језику) и кључне речи, шест страница садржаја, попис литературе на 17 страница и биографија аутора на једној страни.

Истраживачку грађу за докторску дисертацију чине монографски научни радови, уџбеници, коментари закона, зборници радова и научни чланци, извори националног и упоредног права, судска пракса Међународног суда правде и међународних *ad hoc* трибунала, међународно уговорно право и други релевантни извори међународног права у области дефинисања, сузбијања и спречавања тероризма.

Дисертација обухвата уводна разматрања, шест поглавља и закључна разматрања, са укупно 967 фуснота у тексту. Списак цитиране литературе обухвата библиографске јединице, правне изворе међународног и упоредног права, правне изворе националног права, одлуке Међународног суда правде и интернет изворе у виду научних и стручних радова, правних извора међународног и упоредног права и одлука међународних судских тела.

На основу Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду и налаза у извештају из програма *iThenticate* којим је извршена провера оригиналности докторске дисертације, утврђено је да индекс сличности износи 18%, а утврђене појединачне сличности са другим

објављеним текстовима износе 3% у једном случају, 1% у четири случаја и мање од 1%. Ментор проф. др Милан Шкулић дао је позитивну оцену оригиналности докторске дисертације, утврдивши да је наведени индекс сличности последица цитирања, библиографских података, упућивања на правне прописе, коришћења општих места и података и библиографских података о коришћеној литератури.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет докторске дисертације је истраживање тероризма као кривичног дела у међународном кривичном и у кривичном праву. Истраживање полази од појаве друштвеног феномена који је означен називом „тероризам“, друштвено-политичких околности под којима је реч „тероризам“ мењала своје значење и теоријског одређивања појма тероризма у политичкој, социолошкој и правној науци. Дисертација се фокусира на еволуцију тероризма као кривичног дела у документима Уједињених нација и појединих регионалних међународних организација попут Европске уније, Организације Америчких Држава и Организације исламске конференције, чија би анализа требала да да одговор на питање је ли немогућност усаглашавања опште дефиниције тероризма у међународној заједници последица другачијег схватања тероризма у појединим деловима света, који се међу собом у социолошком, културолошком, политичком и економском смислу прилично разликују, правних тешкоћа да се на адекватан начин, прецизно и недвосмислено, дефинише једна комплексна појава каква је тероризам, или су разлози заправо чисто политичке природе.

Циљ истраживања је свеобухватно сагледавање разлога који су довели до изостанка јединствене дефиниције тероризма у међународном праву, те су предмет анализе били до сада неуспешни покушаји усаглашавања општег појма тероризма. Имајући у виду да је општепознато да су две кључне препреке, које стоје на путу усвајању свеобухватне дефиниције тероризма у међународном праву питање статуса народноослободилачких покрета и државног тероризма, кандидаткиња је посебну пажњу посветио анализи ових питања.

Будући да је изостанак свеобухватне дефиниције тероризма као међународног кривичног дела довео до изостављања кривичног дела тероризма са листе кривичних дела која су у надлежности сталног Међународног кривичног суда, предмет анализе су били аргументи на којима се заснивају предлози да се до надлежности Међународног кривичног суда у овим случајевима дође „заобилазним“ путем, односно конзумирањем тероризма под појам злочина против човечности, ратних злочина или неког другог међународног кривичног дела у ужем смислу. Осим тога, кандидаткиња је анализирао правне и политичке претпоставке за проширивање надлежности Међународног кривичног суда на кривично дело тероризма, као посебног и самосталног међународног кривичног дела.

Међународне конвенције у којима су одређена понашања инкриминисана као терористичка кривична дела су веома значајне када је у питању инкриминација тероризма у националном законодавству, будући да су се државе, потписујући их, обавезале да у својим националним законодавствима одређена понашања пропишу као кривична дела тероризма и за њих предвиде одговарајуће санкције. Циљ међународних конвенција јесте да кроз обавезу инкриминисања одређених понашања као кривичних

дела допринесу уједначавању националног законодавства, чиме би се значајно сузила могућност избегавања кривичне одговорности учинилаца тих кривичних дела са једне стране, уз истовремено јачање међусобне сарадње држава и њихових органа у области сузбијања тероризма са друге стране. С тим у вези, кандидат је истраживао утицај међународног права на инкриминацију тероризма у националним кривичним законодавствима, те степен постигнуте хармонизације упоредног кривичног законодавства у области спречавања и сузбијања тероризма. Кандидат анализира кривично дело тероризма у законодавству држава које припадају и следе европско-континенталну правну традицију и држава које припадају англосаксонском правном систему.

Разматрајући тероризам као кривично дело у упоредном кривичном законодавству и у кривичном законодавству Републике Србије, кандидат анализира поштовање начела законитости, начела легитимности, начела праведности и сразмерности приликом прописивања конкретних инкриминација тероризма. Осим тога, кандидат анализира и шири приступ сузбијању тероризма у законодавству Републике Србије, пре свега кроз анализу специјализације државних органа надлежних за откривање, кривично гоњење и суђење за кривична дела тероризма, те примену посебних доказних радњи. Такође, кандидат анализира и позитивне законске прописе којима је уређена област спречавања финансирања тероризма и ограничавања располагања имовином означених лица у Републици Србији.

У истраживању су коришћени историјско-правни, упоредно-правни и нормативни метод. Плазећи од теоријске основе истраживања а применом нормативног метода, аутор закључује да ни наука ни норме међународног права нису успоставиле јасне и прецизне критеријуме за разграничење народноослободилачких покрета и тероризма, а да је етиолошки и феноменолошки посматрано, појам државног тероризма још спорнији од појма тероризма. Приметно је да аутори који разматрају феномен државног тероризма не повлаче јасну границу између тероризма и међународних кривичних дела у ужем смислу, те неретко оне радње које представљају кривично дело агресије, злочина против човечности или ратног злочина против цивилног становништва квалификују као облик државног тероризма.

Анализирајући потенцијал тероризма за статус међународног кривичног дела у ужем смислу, а имајући у виду аргументацију која је била основ свих расправа о појму тероризма, државног тероризма и народноослободилачких покрета, аутор закључује да су разлози који су довели изостанка опште дефиниције тероризма у међународном праву политичке а не правне природе. Уважавајући, с тим у вези, приговор да би евентуално проширивање надлежности Међународног кривичног суда на кривично дело тероризма водило даљој политизацији овог суда, чији је кредибилитет и углед у међународној заједници и без тога у озбиљној мери нарушен, а имајући у виду тешка кршења људских права и норми међународног права која су суштински обележила тзв. „рат против тероризма“, аутор је мишљења да би усвајање опште дефиниције тероризма које се у том процесу појављује као *conditio sine qua non*, ипак било позитиван искорак у правцу спречавања злоупотребе појма тероризма као средства за остваривање геополитичких интереса и обрачуна са непријатељским државама.

Када је у питању тероризам као категорија националног кривичног права, применом упоредно-правног и нормативног метода, истраживање је показало висок степен хармонизације националних кривичних законодавства са међународним изворима права у области прописивања терористичких кривичних дела. У анализи кривичних дела тероризма у кривичном законодавству Републике Србије, осим нормативног метода који је у истраживању коришћен као основни, кандидат користи и историјско-правни метод који је кључан у делу истраживања који се односи на историјско-правни аспект кривичних дела тероризма. Кандидат анализира решења нашег законодавца, почев од 1973. године када су кривична дела тероризма први пут уведена у Кривични законик СФРЈ до сада важећег решења. Пратећи законодавне промене, кандидаткиња тежи идентификовању разлога који су те промене иницирали са једне стране, док са друге стране оцењује еволуцију кривичних дела тероризма током претходних 50 година у српском кривичном законодавству са правно-техничког аспекта, односно са аспекта одређености инкриминације, ширине криминалне зоне и поштовања основних начела кривичног права приликом прописивања конкретних облика терористичких кривичних дела.

Коначно, применом упоредно-правног и нормативног метода, кандидаткиња закључује да се борба против тероризма, на међународном и националном нивоу, заснива на парадигми која у непријатељском кривичном праву види адекватан механизам заштите људских права и слобода, те да савремена кривичноправна реакција на тероризам води ерозији основних кривичноправних начела и поткопавању темеља правне државе.

Имајући у виду садржину докторске дисертације, обим обухваћених тема, ширину истраживачког материјала, методе истраживања, постављене хипотезе и изведене образложене закључке, налазимо да је кандидаткиња у потпуности остварила циљ докторске дисертације.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Кандидат је поставила четири основне хипотезе истраживања. Бројност постављених хипотеза условљена је предметом докторске дисертације који подразумева истраживање тероризма као категорије међународног и националног права. Предмет истраживања захтева анализу појма тероризма, општих института међународног права, основних начела кривичног права, као и однос савременог криминално-политичког реаговања на тероризам са основним постулатима правне државе и темељима демократског друштва.

Прва основна хипотеза је *да се још увек нису стекли услови да тероризам постане међународно кривично дело у ужем смислу*. Тероризам је данас означен као једна од најзначајнијих глобалних безбедносних претњи по међународни мир и безбедност, која је као таква једногласно осуђена у међународној заједници. Чињеница да се кривично дело тероризма није нашло на листи међународних кривичних дела која су у надлежности Међународног кривичног суда јасно указује да се ради о непрепознавању тероризма као међународног кривичног дела у ужем смислу од стране

држава потписница Римског статута, које нису имале амбицију да тероризам буде квалификован као једно од кривичних дела из надлежности овог суда. Кључни разлог који је довео до изостављања тероризма из надлежности Међународног кривичног суда заправо представља немогућност међународне заједнице да дефинише општи појам тероризма као кривичног дела, што је последица политичке димензије тероризма као појаве и тежње држава да чак и кроз дефиницију тероризма остваре своје политичке циљеве и интересе. Проширивање надлежности Међународног кривичног суда на кривично дело тероризма, осим правних претпоставки (пре свега, усвајања једне опште дефиниције тероризма која би претходила кривичноправној) подразумева и испуњење политичких претпоставки, које пре свега подразумевају корениту промену става, пре свега великих сила, према Међународном кривичном суду, што би на првом месту подразумевало приступање Римском статуту, али и активну сарадњу са овим судом, те предузимање низа мера усмерених на јачање кредибилитета и угледа овог суда у међународној заједници, уз истовремено напуштање праксе инструментализације овог суда и идеје међународне правде ради остваривања сопствених геополитичких интереса. Будући да набројане политичке претпоставке представљају неку врсту утопије и списка лепих жеља, оправдана је бојазан да би проширивање стварне надлежности Међународног кривичног суда на кривично дело тероризма, чиме би тероризам стекао својство међународног кривичног дела у ужем смислу, довело до даље политизације овог суда, те у овом тренутку и при овој констелацији снага у међународним односима, још увек није реално очекивати да тероризам стекне статус међународног кривичног дела у надлежности Међународног кривичног суда.

Друга основна хипотеза је да је *кривично дело тероризма квалификовани облик неких других кривичних дела, а квалификаторне околности леже у субјективном бићу кривичног дела тероризма, односно у специфичној намери и циљу који се жели постићи*. Анализирајући већину академских и законских дефиниција тероризма јасно се уочавају конститутивни елементи овог појма. Наиме, већина академских дефиниција тероризма дефинише као акт насиља или претње насиљем које се предузима у циљу застрашивања становништва или принуђавања државе или међународне организације да нешто учини или се уздржи од одређеног чињења. Терористичко насиље није само себи циљ, оно је средство за постизање неког другог, политичког циља, који стоји изван самог терористичког насиља. Са друге стране, полазећи од описа бића кривичног дела тероризма у међународним конвенцијама и у упоредном законодавству, очигледно је да је радња извршења кривичног дела тероризма истовремено и радња извршења неких других кривичних дела. Оно што кривично дело тероризма разликује од тих других кривичних дела, која имају исту радњу извршења, попут убиства, отмице, изазивања опште опасности и сл. јесте специфична намера са којом се предузима радња извршења кривичног дела тероризма, а то је намера да се озбиљно застраши становништво или један његов део, да се угрози национална безбедност и уставни поредак, или да се утиче на доносиоце одлука да донесу или не донесу одређену одлуку. Наведена намера, која лежи у субјективном бићу терористичког кривичног дела, уједно представља и квалификаторну околност на основу које нека друга, тзв. обична кривична дела, прерастају у кривично дело тероризма. Међутим, истраживање је показало да позитивна законска решења напуштају конвенционално схватање тероризма као акта насиља или претње насиљем, који представља радњу извршења неког другог, „обичног“ кривичног дела, које је квалификовано специфичном терористичком намером, и прихватају концепт терористичких кривичних дела у ширем смислу, према коме се терористичким

кривичним делом могу сматрати различите припремне радње које су у ближој или даљој вези са радњом извршења главног кривичног дела тероризма или радње саучесништва које у конкретном случају, према општеприхваћеној теорији лимитиране акцесорности, не би биле кажњиве.

Трећа основна хипотеза је да су национална кривична законодавства кључна у борби против тероризма, како на националном тако и на међународном плану. Почев од Друштва народа, преко Уједињених нација, али и других међународних организација, међународна заједница се бави питањем инкриминације тероризма, као и изградњом правних механизма за његово спречавање и сузбијање. У свом раду изнедрила је бројне конвенције са пратећим протоколима, али није успела да усагласи општу дефиницију тероризма, нити да усвоји једну свеобухватну конвенцију у којој би јасно били одређени елементи бића кривичног дела тероризма. Суочене са континуираним неуспехом у покушају свеобухватног дефинисања тероризма, Уједињене нације се окрећу секторском приступу, инкриминишући поједине облике терористичких кривичних дела у међународним конвенцијама. Потписивањем међународних конвенција, државе су преузеле обавезу да у свом националном законодавству одређена понашања пропишу као кривична дела и за њих предвиде одговарајуће кривичне санкције. Будући да су међународне нормe генерално имперфектне и непрецизне, што је последица пре свега политичких тешкоћа које су присутне приликом њиховог дефинисања, као и због чињенице да су плод компромиса између супротстављених националних интереса, оне као такве нису подобне за непосредну примену у националном кривичном праву. Како би испунили своје обавезе из потписаних међународних уговора у условима немогућности непосредне примене међународно-правних норми, национални законодавци након ратификације усаглашавају своје законодавство са ратификованим уговорима, што се уобичајено чини кроз прописивање нових кривичних дела или кроз проширивање криминалне зоне код већ постојећих кривичних дела. Осим бића кривичног дела и кривичних санкција, имплементирајући обавезе преузете ратификацијом међународних докумената, државе у својим националним законима регулишу и материју пружања међународне правне помоћи, као и поступак и услове екстрадиције лица осумњичених да су извршили терористичко кривично дело, а у циљу заједничке борбе националних држава против тероризма и онемогућавања да учиниоци ових кривичних дела, одласком у другу државу избегну кривично гоњење и кажњавање. Имајући у виду наведено, национална кривична законодавства су кључна у борби против тероризма и на националном и на међународном плану, без обзира да ли је конкретно кривично дело учињено против домаће или стране државе или против међународне организације.

Четврта хипотеза је да прописивање кривичног дела тероризма и са њим повезаних кривичних дела представља посебан изазов у кривичноправном смислу, с обзиром на забрињавајућу тенденцију константног ширења и заоштравања кривичноправне репресије. На линији означавања тероризма као претње по међународни мир и безбедност, у упоредном кривичном законодавству сведочимо универзалној тенденцији константног ширења граница кривичноправне заштите, што се манифестује прописивањем нових кривичних дела тероризма и проширивањем криминалне зоне код већ постојећих инкриминација. Хипертрофија кривичног законодавства у погледу терористичких кривичних дела оправдава се великом вредношћу заштитног објекта, која

је неспорна. Међутим, поред легитимног заштитног објекта, приликом прописивања конкретних инкриминација мора постојати и одређени модалитет напада који представља његову повреду или угрожавање због чега је кривичноправна реакција нужна. Није сваки напад на заштићено добро подобан да буде кривично дело. Кривично право је средство *ultima ratio* у сузбијању криминалитета уопште, па и тероризма. Екстензивно постављено кривично право може довести у питање легитимитет кривичноправне заштите и слабљење заштитне функције као основне сврхе кривичног права. Имајући у виду наведено, приликом прописивања конкретних кривичних дела, мора се поћи од начела легитимности, које захтева да кривичноправна репресија у суштинском, материјалном смислу буде оправдана и нужна, као и од начела праведности и сразмерности. Анализа постојећих инкриминација оставља утисак да се о овим начелима у недовољној мери водило рачуна приликом њиховог прописивања, чему разлог треба видети у промењеном погледу међународне заједнице на глобални тероризам и начину борбе против њега. Промењен приступ међународне заједнице проблему тероризма мења уобичајено схватање превентивне улоге кривичног права, чији је циљ превенција заснована на сразмерној репресији, те поставља кривичном праву као главни циљ очување безбедности и отклањање различитих извора опасности, што доводи до прописивања све више кривичних дела којима је једини циљ превенција ризика. Посматрајући савремене тенденције у упоредном кривичном праву јасно се уочава тренд поштравања кривичноправне репресије у области борбе против тероризма. Прописује се све већи број кривичних дела угрожавања, чија је последица апстрактна опасност која се не утврђује већ се претпоставља и кривичних дела чија је радња извршења припремање неког другог терористичког кривичног дела, што се може оквалификовати као изузетно широко постављена криминална зона. Уколико томе додамо и кривично-процесна решења, која код терористичких кривичних дела дозвољавају примену посебних доказних радњи, које по дефиницији представљају извесно одступање од људских права и слобода зајемчених највишим националним правним актима и међународним документима, очигледно је да савремена кривична законодавства испољавају врло изразите ауторитарне карактеристике, попримајући све карактеристике тзв. непријатељског кривичног права, те да као таква представљају опасност по владавину права, основна људска права и слободе. Закључак је да се борба против тероризма, на међународном и националном нивоу, заснива на парадигми која у непријатељском кривичном праву види адекватан механизам заштите људских права и слобода, те да савремена кривичноправна реакција на тероризам води ерозији основних кривичноправних начела и поткопавању темеља правне државе.

Сprovedеним истраживањем постављене хипотезе су потврђене, а сви ставови кандидаткиње у односу на потврду хипотеза су ваљано и комплетно објашњени, те детаљно образложени.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Докторска дисертација кандидаткиње Ирене Чучиловић под насловом „Тероризам као међународно кривично дело“ има осам поглавља подељених,

структурисаних на одговарајући начин и прилагођених логичном развоју предмета истраживања.

У уводним разматрањима се укратко излаже предмет и циљ истраживања, уз навођење кључних питања који ће бити предмет истраживања у даљем раду, а која указују на оправданост истраживања тероризма као међународног кривичног дела. У уводним разматрањима се гради основ који ће се обрађивати у потребном обиму како би се испитала основаност постављених хипотеза.

У другом делу дисертације, који је означен као Појам и појавни облици тероризма уз сумарни осврт на његове узроке, полази се од схватања тероризма у политичкој и правној науци. Сврха анализе је дефинисање и потпуно разумевање природе и суштине савременог тероризма као правног појма. Полазећи од природе тероризма као сложеног друштвеног феномена са једне стране, и од међузависности међународне политике и међународног кривичног права са друге стране, приликом истраживања тероризма као правног појма полази се од појма тероризма као друштвене и политичке појаве, уз уважавање учења других друштвених наука, у циљу свестраног разумевања положаја тероризма као кривичног дела у међународном кривичном праву и потенцијалу тероризма да добије статус међународног кривичног дела у ужем смислу. Истраживањем историјског контекста тероризма могуће је идентификовати различите појавне облике тероризма, у зависности од друштвених околности под којима је настајао и ширио се. Са променом друштвених околности, доминантног политичког, економског и социјалног система један облик тероризма смењивао је други. Постепено је са ширењем и имплементацијом идеје глобализације дошло и до прилагођавања терористичких организација новим друштвеним околностима. Савремени тероризам поприма транснационални карактер, повезујући се са међународним организованим криминалним групама, тежећи да вршењем других кривичних дела обезбеди финансијска средства неопходна за извођење терористичких напада и опстанак терористичких организација. Захваљујући томе, данас тероризам оправдано посматрамо као глобалну безбедносну претњу. Чињеница да ни једно друштво није имуно на тероризам, без обзира на своје политичко, друштвено, економско и социјално уређење, компликује истраживање узрока тероризма. Под узроцима тероризма сматрамо оне објективне околности које доводе до појаве, ширења и ескалације тероризма. Међутим, захваљујући политичким и идеолошким разликама научника који се труде да идентификују узроке тероризма, долазимо и до различитих околности које се означавају као узроци, те ни по овом питању у науци не постоји сагласност. Истовремено, када је реч о борби против тероризма, уочљиво је улагање огромних напора и средстава усмерених на отклањање последице, уз потпуно занемаривање узрока који су последицу изазвали. Са друге стране, неупитно је да само откривањем и разумевањем узрока који доводе до појаве и ширења тероризма, можемо разумети суштину тероризма, што је неопходан услов за правну и сваку другу борбу против овог погубног феномена који представља политички, правни и безбедносни изазов савременог друштва.

У трећој глави дисертације посебно је истражен феномен државног тероризма. Иако се чини очигледним постојање државног тероризма, пре свега кроз отворену или прикривену подршку коју државе пружају разним терористичким организацијама, и

неретко ангажују исте ради остваривања својих циљева, у теорији до данас не постоји сагласност о томе да ли државни тероризам постоји, ако постоји шта подразумевамо под државним тероризмом, који су појавни облици државног тероризма, те да ли активна улога државе у тероризму мења карактер појаве о којој је реч, односно да ли у том случају и даље говоримо о тероризму чији је носилац држава или учешће државе тероризам претвара у неко друго међународно кривично дело у ужем смислу, попут злочина против човечности, ратних злочина, агресије, па чак и геноцида. Теоријска основа истраживања је показала да аутори који разматрају феномен државног тероризма не повлаче јасну границу између тероризма и међународних кривичних дела у ужем смислу. Такође се уочава склоност одређених аутора да глобални рат против тероризма који су Сједињене Америчке Државе покренуле након 11. септембра 2001. године окарактеришу као један од појавних облика државног тероризма. Оно што се несумњиво може закључити јесте да су методи борбе против тероризма коришћени у склопу рата против тероризма супротни фундаменталним начелима и вредностима на којима почива савремени светски поредак и савремено кривично право.

У четвртном делу дисертације под насловом Тероризам у документима међународних организација, анализирана је еволуција тероризма као кривичног дела у глобалним међународним конвенцијама, те идентификована битна обележја терористичких кривичних дела у овим конвенцијама. Такође је указано и на схватање тероризма које су Генерална скупштина и Савет безбедности Уједињених нација заступали у својим декларацијама и резолуцијама. Осим Уједињених нација, проблемом тероризма су се бавиле и регионалне међународне организације. За нас су најбитнији документи донети под окриљем Савета Европе и Европске уније, пре свега Оквирна одлука Савета Европске уније о борби против тероризма из 2002. године, са изменама и допунама из 2008. године и Конвенција Савета Европе о спречавању тероризма из 2005. године, будући да су ови документи били од пресудног утицаја на реформу нашег кривичног законодавства из 2012. године. Конвенције донете од стране других регионалних међународних организација, иако нису имале директан утицај на наше кривично законодавство, биле су значајне за ово истраживање јер су омогућиле анализу различитих правних дефиниција тероризма, односно утврђивање разлика у схватању тероризма које постоје у различитим деловима света.

Пета глава носи наслов Тероризам у међународном кривичном праву, у оквиру које су анализирани покушаји да се у међународном кривичном праву усагласи општи појам тероризма као међународног кривичног дела. Упркос чињеници да су терористички акти, без обзира на учиниоца, место или врсту радње извршења, мотиве или методе, препознати као озбиљна кривична дела за чије је сузбијање заинтересована међународна заједница, те без обзира на једногласну осуду тероризма у међународним конвенцијама, резолуцијама и декларацијама, дефиниција тероризма није била усаглашена на дипломатској конференцији у Риму, што је за последицу имало изостављање тероризма као кривичног дела које, према члану 5. Римског статута, спада у стварну надлежност Међународног кривичног суда. Ипак, имајући у виду опасност коју тероризам представља по међународни мир и безбедност, те тежину његових последица које погађају државе и међународне организације, али и невине жртве које у терористичким нападима страдају, у теорији међународног кривичног права тражени су

начини који би омогућили да се под одређеним условима тероризам подведе под надлежност Међународног кривичног суда. Тако се дошло до прагматичног решења да Међународни кривични суд може бити надлежан да поступа и када се ради о тероризму, уколико су испуњени услови да се тероризам у конкретном случају квалификује као облик неког од међународних кривичних дела у ужем смислу, за која је иначе надлежан тај суд. У наведеном контексту анализирана су и међународна кривична дела у ужем смислу терористичког карактера. Са друге стране, поставља се питање могу ли се превазићи препреке које тренутно стоје на путу да тероризам и формално постане међународно кривично дело у ужем смислу, односно да тероризам као самостално и аутономно кривично дело буде у надлежности Међународног кривичног суда. Чланови 121. и 123. Римског статута ту могућност остављају отвореном, уз испуњавање одређених правних и политичких претпоставки. Политички и правни елементи су нераскидиво испреплетани када је у питању стварање услова да тероризам постане кривично дело у надлежности Међународног кривичног суда. Оног тренутка када у међународној заједници буде постигнута сагласност око тога шта је тероризам, пут ка проширивању надлежности Међународног кривичног суда на кривично дело тероризма биће отворен. Међутим, с обзиром на тренутну међународну ситуацију, тешко је очекивати да ће у догледно време доћи до усаглашавања кривичноправне дефиниције општег појма тероризма као међународног кривичног дела и до ревизије Римског статута у виду проширивања стварне надлежности Међународног кривичног суда на то кривично дело.

У шестој глави је извршена упоредно-правна анализа кривичних дела тероризма у законодавству држава европско-континенталног правног система и државама које прате европско-континенталну правну традицију и у државама англосаксонског правног система. Испитан је и утицај глобализације на појаву и јачање негативних тенденција у савременом кривичном законодавству, односно утицај глобализације на утемељење новог модела кривичног права, појаву пунитивног популизма и непријатељског кривичног права, те сагледана кривичноправна реакција савремених држава на тероризам која је под утицајем негативних глобалних криминално-политичких кретања.

Тероризам у кривичном законодавству Републике Србије је тема седмог поглавља дисертације. У оквиру овог поглавља, анализиран је историјско-правни аспект кривичних дела тероризма у нашем кривичном законодавству, као и конкретна кривична дела тероризма и њихове основне карактеристике у позитивном кривичном законодавству Републике Србије. Сва прописана кривична дела представљају кршење одредби међународних конвенција и инкриминисана су на основу обавеза која је Република Србије преузела ратификацијом тих конвенција, да одређена понашања предвиди као кривична дела. Општи заштитни објект наведених кривичних дела је човечност и друга добра заштићена међународним правом, по ком основу ова кривична дела квалификујемо као међународна кривична дела. Приметно је да је криминална зона код терористичких кривичних дела доста широко постављена, да су, поред тероризма у ужем смислу, инкриминисана и са тероризмом повезана кривична дела, као и да су одређене припремне радње и радње саучесништва, које према теорији о лимитираној акцесорности не би биле кажњиве, прописане као радње извршења посебних кривичних дела. У овом поглављу је анализиран и шири приступ сузбијању тероризма у

законодавству Републике Србије, са посебним освртом на превенцију финансирања тероризма и ограничавање располагања имовином означених лица.

Закључна разматрања су обухватила анализу доказаности постављених хипотеза, као и закључке који произилазе из сваког поглавља појединачно.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Докторска дисертација кандидаткиње Ирене Чучиловић оригиналан је и користан допринос науци кривичног права, будући да представља значајно истраживање у области међународног кривичног и кривичног права.

Истраживање је подразумевало критички приступ криминално-политичком реаговању на тероризам на међународном и националном нивоу, уз сагледавање промењеног схватања феномена тероризма у међународном праву након терористичког напада 11. септембра 2001. године, који се првенствено огледа у напуштању конвенционалног схватања тероризма као социолошког и криминалног феномена и усвајању нове доктрине која тероризам дефинише као оружани војни напад, подобан да држави мети да право на легитимну самоодбрану у смислу норми међународног јавног права, односно члана 51. Повеље Уједињених нација. У наведеном контексту анализирано је право на употребу силе у међународном праву, са посебним освртом на концепт превентивне интервенције у склопу рата против тероризма. Са друге стране, чињеница да је тероризам готово увек политички мотивисан, као и чињеница да неке државе користе тероризам као средство спољне политике и геополитике, доводи до релативизације у оцени карактера одређених радњи, те се одређене радње одређују или не одређују као терористичке полазећи од политичких циљева уместо од правних норми. Последице, политички утицај је кључан и када је у питању одређивање једног покрета народноослободилачким или терористичким. Наиме, у недостатку прецизних и јасних критеријума који би јасно разграничили ова два појма, одређивање једног покрета народноослободилачким или терористичким искључиво зависи од субјективног виђења оног ко је у позицији да институционално квалификује конкретан покрет. Анализа покушаја да се на нивоу међународне заједнице дође до свеобухватне дефиниције тероризма јасно је показала да узрок неуспеха лежи у политичким интересима држава, односно у њиховој бојазни да општим појмом тероризма буду обухваћени народноослободилачки покрети и државни тероризам. Немогућност стварања једног конзистентног правног оквира за сузбијање тероризма на међународном плану, принудила је међународну заједницу да се окрене националним законодавствима као кључним носиоцима борбе против тероризма, која је праћена изразитим заоштравањем кривичноправне репресије и неконтролисаним ширењем криминалне зоне. Све наведено, уз сагледавање положаја и улоге коју данас у успостављеном међународном поретку има Међународни кривични суд, утицало је на потврђивање постављених хипотеза рада и задатих циљева рада.

Тенденција је да се истраживањем пружи научни допринос који се огледа у свестраној анализи конкретних импликација које на плану борбе против тероризма, на

међународном и националном нивоу, проузрокује чињеница да су политички интереси држава и успостављени односи у међународној заједници кључна препрека усаглашавању општег појма тероризма и, последично, изостанак свеобухватне дефиниције тероризма. Суочена са наведеним проблемом, међународна заједница, оличена пре свега у Уједињеним нацијама, окренула се секторском приступу, усвајајући читав низ конвенција у којима су инкриминисани поједини терористички акти, те прописујући обавезе за државе потписнице да своје национално кривично законодавство ускладе са ратификованим конвенцијама. Ови међународни извори носиоци су експанзионистичких тежњи, који су у процесу интернационализације кривичног права, омогућили продирање одређених негативних тенденција у савремена кривична законодавства.

С тим у вези, истраживање се доминантно бави испитивањем утицаја који међународни извори имају на уобличавање конкретних инкриминација тероризма и одређивање ширине криминалне зоне у националним кривичним законодавствима. Са аспекта кривично-правне науке, дисертација истражује следећа питања: шта представља кривично дело тероризма, шта треба предвидети као кривично дело тероризма, где треба поставити границе криминалне зоне и да ли су национална кривична законодавства у прописивању бића терористичких кривичних дела уважавала основна начела кривичног права, уз посебан осврт на прописивање припремања кривичног дела као стадијума извршења кривичног дела тероризма, као и на прописивање појединих радњи које по својој природи представљају радње саучесништва, а које у конкретном случају не би биле кажњиве полазећи од теорије о лимитираној акцесорности, као радњи извршења посебних кривичних дела, те се научни допринос докторске дисертације огледа у давању одговора на постављена питања. Осим кривично-правног, у раду је анализиран и шири, криминално-политички приступ у спречавању и сузбијању тероризма, пре свега у области превенције финансирања тероризма и ограничавања располагања имовином означених лица.

Све наведено јасно указује на изражену актуелност теме, односно предмета докторске дисертације, која има научни али и практични значај. Остварењем циља дисертације да се објасни појам и природа тероризма као друштвеног феномена, те појам и конститутивни елементи тероризма као кривичног дела, уз указивање на изазове које савремена борба против тероризма на међународном, кривично-правном и криминално-политичком плану поставља пред традиционална начела кривичног права и темеље правне државе и демократског друштва, остварен је значајан доктринарни резултат и дат солидан научни али и практични допринос, који може бити од конкретне важности при креирању политике спречавања и сузбијања тероризма.

На основу претходно изложеног, Комисија је мишљења да докторска дисертација Ирене Чучиловић под насловом „Тероризам као међународно кривично дело“ представља квалитетно, занимљиво и одговорно спроведено истраживање. Које може бити и од практичног значаја за законодавца како у процесу одређивања граница криминалне зоне код терористичких кривичних дела, тако и при креирању криминалне политике у области супротстављања тероризму као тешком облику криминалитета.

6. Закључак

На основу прегледа и оцене докторске дисертације под насловом „**Тероризам као међународно кривично дело**“ кандидаткиње Ирине Чучиловић, Комисија налази да је дисертација урађена у складу са одобреном пријавом, да је одликује добар методолошки приступ и добро промишљен концепт рада, уз складно коришћење релевантне научне литературе.

Дисертација која је предмет овог реферата је у свим својим деловима и саопштеним резултатима урађена у потпуности у складу са позитивним прописима и праксом која је присутна на Универзитету у Београду – Правном факултету.

Дисертација која је предмет овог реферата је у свим својим деловима и саопштеним резултатима оригинално научно дело, које је резултат самосталног истраживања и на њему засноване анализе и промишљања кандидаткиње, те свега у претходном тексту подробно наведеног, Комисија има задовољство да

п р е д л о ж и

Наставно-научном већу Универзитета у Београду - Правном факултету да прихвати овај рад као подобан за јавну одбрану, као и да одреди комисију пред којом ће Ирина Чучиловић бранити предметну докторску дисертацију, у чијем би саставу били потписници овог реферата.

У Београду, 5. април 2024

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

Др Милан Шкулић, редовни професор
Универзитета у Београду - Правног факултета

Др Игор Вуковић, редовни професор
Универзитета у Београду - Правног факултета

Др Ивана Бодрожич, ванредна професорка
Криминалистичко-полицијског универзитета